

Door Huib Zegwaart

De auteur promoveerde twee jaar geleden tot doctor in de Theologie aan de Marquette Universiteit in de VS en is momenteel werkzaam als docent theologie te Boston. Daarvoor behaalde hij een graad in Japanse studies in Duitsland en woonde verscheidene jaren in Japan. Als theoloog gaat zijn interesse uit naar zowel de leer aangaande de Geest als de leer aangaande de kerk. Dat is niet verrassend gezien het feit dat hij op de theologie van Heribert Mühlen is gepromoveerd. Ook bij hem komen we namelijk die dubbele focus tegen. Mühlen (geb. 1927) is een van de invloedrijkste katholieke theologen op het terrein van de Pneumatologie, de leer aangaande de Heilige Geest. Zijn eerste grote werk over de Geest schreef hij al voordat de impact van het Tweede Vaticaanse Concilie (1962-1965) zich deed gelden. In 1963 verscheen zijn *Der Heilige Geist als Person*, waarin Mühlen de Geest vooral bezag als de derde persoon van de Drie-eenheid. Vooral diens functie met betrekking tot de menswording van de Zoon en de band van de genade hadden Mühlens aandacht. Het jaar erop deed hij een tweede grote studie getiteld *Una Mystica Persona* het licht zien. Hierin stond de relatie tussen de kerk en de Heilige Geest centraal.

Vondeys boek biedt een overzicht van Mühlens hele werk en niet alleen van die vroege periode. Sterker, zijn vertrekpunt ligt aan het einde van Mühlens carrière, te weten bij diens ontwerp van een liturgie van geestelijke vernieuwing uit 1996 (herzien in 2000). Aardig is in dat verband de brief van Mühlen aan de auteur, waarin hij de juistheid van die keuze bevestigt (blz. vii-viii). Qua opbouw volgt Vondey de geijkte paden van een proefschrift. Na een korte biografische schets van Mühlens leven volgt een uitgebreide bespreking van de studies die tot dan toe over Mühlen zijn verschenen. Verder

bevat dit inleidende deel methodologische notities en voorziet hij de lezer van wenken bij het lezen van Mühlens's...

In hoofdstuk 1 wordt Mühlens liturgische ontwerp besproken tegen de achtergrond van de ontwikkelingen sinds Vaticaan II. Juist omdat deze liturgie de vernieuwing van het geestelijk leven van gelovigen beoogt, vormt ze een uitdaging niet slechts voor de Rooms-Katholieke kerk maar voor de kerk in z'n totaliteit. De ondertitel van het boek verwijst naar die uitdaging: in Mühlens optiek moet zijn liturgische ontwerp een nieuw profiel voor de kerk opleveren. De vernieuwing van de leden zal de kerk een ander gezicht in de wereld geven.

Hoofdstuk 2 gaat over Mühlens theologie van de Geest in het kader van de leer over de Drie-eenheid. De Heilige Geest kan volgens Mühlen het best begrepen worden als de personificatie van het 'wij' in de Godheid en duidt op de (wezens)eenheid tussen God de Vader en God de Zoon. Als zodanig is de Geest de "ene persoon in tweevoud". Het derde hoofdstuk behandelt Mühlens theologie van de Heilige Geest die in Christus en in de christenen aanwezig is. Het is de Geest, zo betoogt Mühlen die het 'wij' van de kerk mogelijk maakt. Als zodanig kan Hij de "ene persoon in veelvoud" worden genoemd. Het thema van het vierde hoofdstuk is Mühlens leer aangaande de geestelijke vernieuwing van de christelijke kerk. In het vijfde hoofdstuk legt Vondey het verband tussen Mühlens leer en diens eigen geestelijke zoektocht. Het slothoofdstuk is beduidend wijsgeriger dan de rest van het boek, aangezien dit het ontstaan van Mühlens 'filosofie van het Wij' schetst. Dit denken mag gerust als een protest worden gezien tegen het individualisme dat zo kenmerkend is voor veel van de Westerse filosofie uit de moderne tijd. De uitholling van de (kerkelijke) gemeenschapszin mag zeker voor een deel aan deze tendens worden

toegeschreven. Verder is Mühlens wijsbegeerte sterk theologisch bepaald. De relevantie voor de pneumatologie (de Geest zelf is het 'wij' van de drie-eenheid) en de ecclesiologie (de Geest is de grond van het 'wij' van de gemeente – het verbond) zijn onmiskenbaar.

Vanuit het perspectief van Pentecostale theologie is de levensloop van Mühlens interessant. Schreef hij vroeg in zijn carrière een baanbrekende theologische studie over de Heilige Geest, dan zien we in een latere fase dat hij daar na een periode van bijna twintig jaar zoeken, praktische consequenties aan verbindt, die voor hemzelf grote gevolgen hebben en die ook voor de kerk als gemeenschap van belang zijn. Zijn studie over de Heilige Geest stond stevig in de Rooms-Katholieke traditie van theologiseren. Zijn vertrekpunt was een abstract begrip, nl. een filosofische beschouwing over het begrip persoon. Met behulp van een strenge wijsgerige methodologie verbond hij dat met de leer aangaande de Drie-eenheid. Zo ontwikkelde hij een door velen bewonderde pneumatologie, die te denken gaf. In die (nu wat achterhaalde) traditie speelden bijbelse gegevens weliswaar een rol, maar niet de hoofdrol. Door zijn toenemende faam en bekendheid werd hij gevraagd om als theologisch adviseur van een kardinaal deel te nemen aan het Tweede Vaticaanse Concilie. Zo kon hij invloed uitoefenen op de verschillende constituties die het aanzien van de Katholieke Kerk in de vorige eeuw zo diepgaand veranderde. De periode daarop (van 1965 tot 1990) kenschetst Mühlens zelf als een overgangperiode, waarin hij onder andere bij de charismatische vernieuwing betrokken raakte. Dat leidde tot een vernieuwing van zijn geestelijk leven. In die tijd daagde het besef

dat de leer van de Heilige Geest een fundamentele werkelijkheid in de Kerk betekent. Gedurende een tiental jaren ondernam hij pogingen om de theologische inzichten van de charismatische beweging in het reilen en zeilen van de Katholieke kerk te integreren. Zo was hij van 1972 tot 1977 betrokken bij de toen nog prille internationale dialoog tussen de Rooms-Katholieke Kerk en vertegenwoordigers van de wereldwijde Pinksterbeweging.

Maar gaandeweg bemerkte hij dat zijn pogingen om de charismatische inzichten breed ingang te doen vinden hem alsmaar moeilijker vielen. Dat leidde ertoe dat hij zich tegen het einde van de jaren tachtig met de nieuwe evangelisatie van Europa ging bezighouden. Een werk dat volgens hem begint bij het huis van God. Beking van Europa begint bij de geestelijke vernieuwing van Gods volk. Met het oog daarop ontwikkelde hij zijn liturgie van vernieuwing van de doopbelofte. Als een logisch gevolg kwamen er liturgische vieringen voor de vernieuwing van de belofte van het vormsel, van de huwelijksbelofte en van de belofte van de wijding. Wat begon met een abstracte theologie liep uit op praktische actie vanuit de Geest ("pneumato-praxis"). Die gang van theorie naar praktijk zal pinkstergelovigen aanspreken.

Het interessante van Mühlens denken is de verbinding tussen pneumatologie en ecclesiologie. Waar men zich vandaag in de Pinkster- en Evangelische bewegingen sterk op de vernieuwing van het geestelijk leven van de gemeente richt, kan men wellicht zijn licht ook eens bij Mühlens opsteken. De studie van Vondey – hoewel pittig – kan dan goede diensten bewijzen.

Bron: Met toestemming van Huib Zegwaart overgenomen uit Parakleet 93, 1e kwartaal 2005, pag. 26-27

Heribert Mühlens werd geboren op 27 april 1927 en hij is overleden op 25 mei 2006.

Van hem werd *'Einübung in die christliche Grunderfahrung'* in het Nederlands gepubliceerd in twee delen, onder de titels:

Een weg naar Godservaring. 1 Charismatische katechese

Een weg naar Godservaring. 2 Gebed en verwachting.

1979 Uitgave: Stichting Vuur